

Rondblik

Islam en onderwijs

G.J. Schutte

Het Nederlandse onderwijsbestel staat onder druk. De samenstelling van de bevolking verandert en daarmee de bevolking van de scholen. Vooral in de grote steden is steeds meer sprake van een tweedeling tussen 'zwarte' en 'witte' scholen, waarbij zwarte scholen de probleemscholen heten te zijn, terwijl witte scholen zich in de luwte bevinden. Aan deze tweedeling moet een einde komen. Allochtone leerlingen moeten zo evenredig mogelijk over de verschillende scholen worden verspreid. Zo nodig moet daarvoor de vrijheid van onderwijs maar op de helling. Dat is de strekking van veel politieke en maatschappelijke discussies over het onderwijs.

Dat hier sprake is van een reëel probleem, zal niemand ontkennen. Kinderen van allochtone ouders staan veelal op achterstand ten opzichte van kinderen met een Nederlandse achtergrond. Als aan het wegwerken daarvan door ouders, overheid en samenleving niet hard wordt gewerkt, leidt dat tot structurele tegenstellingen binnen de samenleving van de toekomst. Met alle gevolgen van dien. Het onderwijs zou een belangrijk instrument moeten zijn om deze achterstand weg te werken. Maar het stuit daarbij op problemen. Er moeten taalverschillen overbrugd worden. Culturele en godsdienstige verschillen maken een gezamenlijk optrekken binnen één school niet eenvoudig. Vooral scholen met een grote verscheidenheid aan leerlingen staan dan voor grote opgaven.

In het bijzonder de grote steden hebben met deze problemen te maken. In Amsterdam en Rotterdam bestaan de basisscholen gemiddeld voor 60% uit allochtone leerlingen. In de middelgrote steden ligt dit percentage gemiddeld op zo'n 15%, in de overige gemeenten op 5%. Uit deze cijfers blijkt al wat de belangrijkste oorzaak van de grote verschillen is, te weten de samenstelling van de bevolking van de gemeenten. Amsterdam en Rotterdam huisvesten een onevenredig deel van de allochtonen in Nederland. Spreiding van leerlingen vraagt dan ook in de eerste plaats om spreiding van bevolking. Als dat om welke reden dan ook niet gelukt, levert spreiding van leerlingen hooguit een marginale bijdrage aan de oplossing van het probleem van de zwarte scholen. Binnen het onderwijs zal het accent van het beleid dan ook niet moeten liggen op het voorkómen van het ontstaan van zwarte en witte scholen, maar op het bestrijden van de risico's van een dergelijke tweedeling.

De praktijk wijst uit, dat zwarte scholen niet per definitie slechter presteren dan witte. Omdat zij naar verhouding meer leerlingen met een onderwijsachterstand hebben dan andere scholen, zullen zij wel meer moeten investeren in het wegwerken daarvan. En verder moet voorkomen worden dat een verdeling in zwarte en witte scholen de integratie van allochtonen in onze samenleving belemmert. Het is dan niet meer dan billijk, dat de overheid extra middelen beschikbaar stelt aan scholen met bovengemiddelde aantallen leerlingen met onderwijsachterstanden.

Vrijheid van onderwijs

Het is goed deze zaken voorop te stellen, als we vervolgens de vraag onder ogen zien wat het integratiebeleid voor ons onderwijsbestel betekent. Het kabinet-Balkenende heeft in april 2004 een nota over dit thema naar de Tweede Kamer gezonden. Centraal daarin staat het bevorderen van integratie van allochtonen door bestrijding van onderwijsachterstanden. Daarnaast moeten alle scholen uitdrukkelijk aandacht besteden aan burgerschapsvorming en

sociale integratie. Islamitische scholen blijven mogelijk, al zal het in de praktijk moeilijker worden ze te stichten, omdat als nieuwe eis voor stichting van scholen wordt gesteld, dat aangetoond wordt dat de school voor tenminste 20% zal worden bezocht door leerlingen die geen onderwijsachterstand hebben. Het grondwetsartikel over de vrijheid van onderwijs (artikel 23) wordt niet veranderd.

Dit laatste is na alle commotie tot op zekere hoogte geruststellend. Vooral vanuit de VVD klonken het afgelopen jaar regelmatig pleidooien om de vrijheid van onderwijs in te perken. Daarbij had men het oog op de islamitische scholen, die instrumenten zouden zijn van moslimfundamentalisme. Maar omdat het moeilijk is de eisen voor alleen één soort scholen aan te scherpen, kwamen en passant ook gereformeerde en reformatorische scholen onder vuur te liggen. Inmiddels is de officiële lijn van de partij weer dat het grondwetsartikel niet behoeft te worden gewijzigd. Ook de PvdA denkt het integratiebeleid wel te kunnen realiseren zonder de vrijheid van onderwijs aan te tasten. Het is vooral D66 dat laat blijken artikel 23 wel op de helling te willen zetten, maar daar zal de partij in de huidige coalitie weinig kansen voor krijgen.

Wat wel opvalt in de discussies en ook in stukken van de regering en van de Onderwijsraad, is dat steeds meer ook binnen het bijzonder onderwijs een tweedeling wordt gemaakt. Aan de ene kant de grote onderwijsrichtingen (rooms-katholiek en protestants-christelijk) en aan de andere kant de kleine richtingen (met name gereformeerd, reformatorisch en evangelisch). Kenmerk van bijzonder onderwijs is, dat de school bij de toelating van leerlingen en de benoeming van personeel instemming met of respect voor de grondslag van de school mag vragen. De regering constateert dat slechts vijf procent van de bijzondere scholen in Nederland zich een dergelijk selectief toelatingsbeleid kan permitteren. Zij leidt hieruit af, dat het bijzonder onderwijs in het algemeen een evenredig aandeel levert in de opvang van allochtone leerlingen. Daarom vindt zij, dat er geen aanleiding is de 'strengere' scholen in hun rechten te beperken, mits deze scholen een consequent beleid voeren bij het toelaten van leerlingen en het benoemen van personeel.

Met deze conclusie kunnen we instemmen. De gebruikte redenering is echter bedenkelijk. Gereformeerde scholen die consequent geen leerlingen accepteren waarvan de ouders de grondslag van de school niet onderschrijven of respecteren, krijgen hiervoor de ruimte omdat de meeste andere scholen niet moeilijk doen over hun grondslag. Zo komt het gereformeerd onderwijs in een geaccepteerde uitzonderingspositie. Terwijl het niet anders doet dan handelen conform letter en geest van artikel 23 van de Grondwet. Op grond daarvan heeft het gereformeerd onderwijs het recht en de plicht de grondslag ook te handhaven bij het toelaten van leerlingen en het benoemen van personeel. En dus ook om bijvoorbeeld allochtone leerlingen niet te accepteren vanwege hun islamitische achtergrond.

Islamitische scholen

Een complicatie in de discussie wordt gevormd door de opkomst van islamitisch onderwijs als een erkende nieuwe richting. De eerste islamitische scholen werden in 1988 gesticht. Inmiddels zijn er in Nederland 41 islamitische basisscholen en twee scholen voor voortgezet onderwijs. Hoewel deze aantallen geleidelijk groeien, moet de betekenis ervan ook niet worden overschat. Slechts ongeveer 0,5% van het totale aantal leerlingen van het basisonderwijs gaat naar een islamitische school. Het overgrote deel van de kinderen met een islamitische achtergrond gaat naar openbare of andere bijzondere scholen. De kritiek op het islamitisch onderwijs is tweërlei. Gevreesd wordt dat dit onderwijs de integratie van allochtone leerlingen zal bemoeilijken en dat deze scholen beïnvloed kunnen worden door uit het buitenland afkomstige fundamentalistische groeperingen.

De discussies hierover hebben ertoe geleid, dat de onderwijsinspectie de islamitische scholen in de afgelopen jaren intensiever dan welke andere scholen ook heeft gevolgd. Dat heeft niet tot opzienbarende conclusies geleid. Toch komt de regering wel met voorstellen die vooral het islamitisch onderwijs raken. We noemden al de bepaling dat scholen alleen gesticht mogen worden als aangetoond wordt dat tenminste 20% van de leerlingen geen onderwijsachterstand zal hebben. Dat zal in de praktijk vooral voor scholen met veel allochtone leerlingen - en dus ook islamitische scholen - moeilijk aan te tonen zijn. Indirect zal op deze manier vooral de stichting van islamitische scholen worden bemoeilijkt.

Een andere voorwaarde die voor alle scholen zal gelden, maar in de praktijk vooral voor islamitische scholen van belang zal zijn, is dat alle bestuursleden de Nederlandse nationaliteit moeten bezitten. Gezien de publieke functie van het onderwijs is dit geen onredelijke voorwaarde.

Orthodoxe christenen hebben niet zelden moeite met het fenomeen islamitisch onderwijs. Dat is te begrijpen. Waarom zouden we niet graag zien dat alle jongeren in Nederland goed christelijk onderwijs krijgen? Het is het dilemma waarmee Groen van Prinsterer in zijn tijd, toen van niet-christelijke godsdiensten in ons land nog nauwelijks sprake was, al worstelde. Het is ook het dilemma waarvoor de SGP nog steeds staat. Deze partij wijst de vrijheid van onderwijs principieel af en accepteert haar alleen bij gebrek aan mogelijkheden voor positief christelijk onderwijs voor ieder.

De Nederlandse Grondwet heeft echter principieel gekozen voor de vrijheid van onderwijs voor ieder. Een keuze die de ARP, het GPV en de ChristenUnie ten principale steunden. De verantwoordelijkheid voor de richting van het onderwijs ligt niet bij de overheid, maar uiteindelijk bij de ouders. De Grondwet maakt het voor alle ouders - christenen en niet-christenen - mogelijk die verantwoordelijkheid waar te maken. Als we zouden bepleiten de stichting van islamitische scholen anders te behandelen dan van gereformeerde scholen, zouden we niet alleen in strijd met de Grondwet handelen, maar ook de grondwettelijke positie van het gereformeerd onderwijs ondermijnen. Immers, waarom zou de overheid de rechten van het gereformeerd onderwijs moeten respecteren, als voorstanders van dat onderwijs anderen zouden willen ontzeggen wat zij voor zichzelf bepleiten?

Open luiken?

Gereformeerde scholen kunnen wat de regering betreft hun identiteit blijven handhaven. Maar minister Van der Hoeven heeft hierbij wel een advies. Zij vindt dat gereformeerde (en andere christelijke) scholen op vrijwillige basis allochtone leerlingen kunnen accepteren als de ouders de grondslag van de school willen respecteren. Bovendien kunnen deze scholen de integratie bevorderen door de luiken te openen. Zij denkt hierbij aan uitwisseling van leerlingen voor bepaalde lessen, en aan deelneming in sportieve en culturele activiteiten met andere scholen.

Het gaat hierbij om meer dan vrijblijvende adviezen van de minister. Een van de andere plannen van de regering is namelijk, dat de gemeenten de taak krijgen samen met alle scholen te bezien hoe zaken als integratie en spreiding gerealiseerd kunnen worden. Langs die weg zal ook het gereformeerd onderwijs bij deze discussie betrokken worden.

Om verschillende redenen maken we bezwaar tegen dit aspect van de discussie. Dat het gereformeerd onderwijs zich niet moet opsluiten in eigen kring en de luiken naar de samenleving open moet hebben, begrijpen de gereformeerde scholen zelf heel goed. Ze zijn ook goed in staat om daaraan in de praktijk inhoud te geven. Daarvoor hebben zij geen ministeriële adviezen nodig.

Bedenklijker wordt het als concrete voorstellen worden gedaan over de invulling van het toelatingsbeleid. Daar gaat de overheid niet over. De enige eis die de overheid mag stellen (en

in de praktijk ook stelt), is dat ook in het toelatingsbeleid de identiteit van de school gehandhaafd wordt. Of dat kan door in specifieke situaties genoeg te nemen met een verklaring dat de grondslag van de school zal worden gerespecteerd, is ter beoordeling van de school. Vrijwel elke gereformeerde school kent wel voorbeelden van toelating vanwege de nood van ouders bij het vinden van goed christelijk onderwijs. Toelating van kinderen van asielzoekers die contact hebben met gereformeerde kerken, zal ook geen probleem opleveren. Als een gereformeerde school echter besluit om - teneinde een bijdrage te leveren aan de spreiding van allochtone achterstandsleerlingen - een bepaald percentage niet-christelijke leerlingen toe te laten, zet zij principieel een stap verder. Het objectieve aan de richting van de school ontleende criterium voor toelating wordt dan aangevuld met een meer subjectief criterium dat aan de richting van de school vreemd is. Eenmaal op dat pad zal moeilijk vol te houden zijn dat een gereformeerde school hooguit 10% van de leerlingen met een niet-christelijke achtergrond kan accepteren, terwijl andere scholen een veelvoud opnemen. Om het gereformeerde karakter van de school toch zoveel mogelijk te handhaven, zal onderscheid gemaakt moeten worden tussen de gereformeerde ouders en leerlingen, voor wie alle rechten gelden op het gebied van bestuur en medezeggenschap, en voor de andere ouders en leerlingen, die deze rechten moeten missen. Dat is strijdig met een beleid gericht op gelijke behandeling, en zal onvermijdelijk leiden tot gevoelens en verwijten van achterstelling, en tot druk om daaraan een eind te maken.

Niet onderschat moet ook worden wat het effect zal zijn van de aanwezigheid van leerlingen met een niet-christelijke achtergrond op de dagelijkse onderwijspraktijk. Om hen niet te isoleren zullen deze leerlingen serieus genomen moeten worden, ook in hun godsdienstige achtergronden. Hun heilige boeken zullen een plaats moeten krijgen naast de Bijbel. De band tussen ouders, school en kerk zal minder vanzelfsprekend worden.

Gereformeerd onderwijs is in die zin uniek, dat het verbonden is met leer en leven van de Gereformeerde en de Christelijke Gereformeerde Kerken. Op die grond zijn ze ook als afzonderlijke richting van onderwijs erkend. Dat stelt beperkingen aan de toelating van leerlingen en de benoeming van personeel.

De taak van het gereformeerd onderwijs is onderwijs te geven aan verbondskinderen, zodat zij optimaal worden voorbereid op hun plaats in kerk en maatschappij. Maatschappelijke veranderingen, onder meer als gevolg van de opkomst van andere religies, vragen daarbij voortdurend de aandacht. Het werken aan integratie van niet-christelijke leerlingen in de Nederlandse samenleving is echter geen directe taak van het gereformeerd onderwijs en is daarmee ook moeilijk te verenigen.

Als deze opstelling ertoe leidt dat gereformeerde scholen minder dan andere scholen allochtone leerlingen met onderwijsachterstand tellen, zullen zij de hiervoor bedoelde faciliteiten van de overheid terecht niet ontvangen. En overigens, als gereformeerden mogelijkheden zien allochtone jongeren te helpen hun plaats in de Nederlandse samenleving te vinden, is dat alleen maar te waarderen. Maar daar is de gereformeerde school niet voor nodig.

Het thema 'Onderwijs en integratie' staat volop op de politieke en maatschappelijke agenda. Het is goed dat de fractie van de ChristenUnie in de Tweede Kamer in haar recente notitie over het integratiebeleid een heldere koers heeft uitgezet. Maar daarmee is het laatste woord nog niet gezegd. Ook van het gereformeerd onderwijs wordt een positiebepaling verwacht. Waar mogelijk samen met verwante richtingen van onderwijs. Straks zitten alle scholen samen om de tafel bij de gemeente om te spreken over de bijdrage van elk van de scholen aan het bevorderen van burgerschap en sociale integratie. Laten de vertegenwoordigers van het gereformeerd onderwijs dan niet met een mond vol tanden behoeven te zitten.